

ÂŞIK GUFRÂNÎ'NİN CİHÂD-I EKBER DESTANI'NIN TAHLİLİ*

Recep TEK**

ÖZET

Halk şairleri asırlar boyunca toplumlarının gözü, kulağı ve dili olmuşlar, ortaya koydukları ürünlerle kendi duygu ve düşüncelerinin yanı sıra içinde buldukları toplumun zevklerini, beğenilerini, arzu ve isteklerini, tepkilerini, acılarını, sevinçlerini, hüznelerini, hayata bakışlarını, dünya görüşlerini yansıtmışlardır. Aynı zamanda onlar, en önemli ürünleri olan türkü ve destanlarda, toplum üzerinde büyük tesirler yapmış önemli olayları işleyerek toplumun hissiyatını, bu olaylar karşısındaki tavrını, tepkisini dile getirmişlerdir. Bu yönleriyle de toplum içerisinde bir “sözel tarihçi” vazifesi üstlenmişlerdir. İslamiyet'ten önce ozan adı verilen ve toplum içerisinde önemli bir mevkiye sahip olan bu halk şair ve musikişinasları, toplumun önemli günlerinde, sığır, şölen ve yuğ adı verilen törenlerde, savaşlardan önce askeri cesaretlendirmek, savaşlardan sonra da kazanılan zaferi/zaferleri ya da kaybedilen mücadeleleri anlatan, savaşın çeşitli safhalarını tasvir eden, bu savaşlarda öne çıkan veya ölen kahramanları metheden şiirler söylemişlerdir. Ozanların bu vazifeleri İslamiyet'ten sonra da devam etmiş, bu saz şairleri kahvehane, meyhane, bozahane, kervansaray, tekke gibi umumî ortamların yanı sıra yeniçeri ve sipahi ocaklarında, leventler arasında ve sınır kalelerinde de bulunmuşlardır. Ordu içerisinde bulunan bu saz şairleri bizzat orduyla çeşitli seferlere, savaşlara da katılarak bu savaşların, kazanılan zafer ve mağlubiyetlerin canlı şahitleri, bunlarla alakalı olarak ortaya koydukları türkü ve destanlar da bu olayların birer canlı vesikası olmuştur.

Asıl adı Durmuş Ali olan Âşık Gufranî, 1280/1863-1864 yılında Karaman'ın Başkışla köyünde doğmuştur. Karaman'da Koçakdedeler diye bilinen bir aileye mensuptur. Pirlerin elinden bade içerek on beş yaşından itibaren saz çalmaya ve şiir söylemeye başlayan şairin hem hece hem de aruz vezniyle şiirleri mevcuttur. Şairin elde olan az sayıdaki şiirleri arasında destanların yoğunluğu dikkat çekmektedir. Bu da onun daha çok bir destan şairi olduğunu göstermektedir. Kaynakların verdiği bilgilerden hareketle şairin destan söyleyerek ve bastırıldığı destanları satarak geçimini sağladığı ve hayatının son

* 31 Ekim-02 Kasım 2014 tarihleri arasında Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü ve Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı'nın iş birliği ile düzenlenen “100. Yılında I. Dünya Savaşı'nın Türk Edebiyatındaki Yansımaları” konulu II. Uluslararası Türkiyat Sempozyumu'nda sunulan yayımlanmamış bildiri metninin genişletilmiş şeklidir.

Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: tekrecep@hotmail.com

dönemlerinde saz çalmayı bıraktığı, destanlarını sazsız söylediği anlaşılmaktadır. Dünyanın şahit olduğu en büyük savaşlardan biri olan I. Dünya Savaşı yıllarında hayatta olan Aşık Gufrânî, âşıklık geleneğinin bir mensubu olarak bu savaşla ilgili duyduklarını, gördüklerini, hissettiklerini destanlaştırarak hem çevresindekileri yaşananlardan haberdar etmek hem duygularını dile getirmek hem de millî, manevî değerleri okşayarak halkı ve askerleri yüreklendirmek istemiştir. Çalışmada destan metni Lucien Goldmann tarafından geliştirilen ve romanlara uygulanan “Oluşumsal Yapısalcı Metot” a göre incelenmeye çalışılmıştır. Yazınsal bir yapıtı toplum bilim verileriyle açıklama yöntemini benimsemiş olan bu metoda göre yazınsal yaratılar belirli bir grubun kolektif düşüncesinin bireysel bilinç aracılığıyla ifadesidir. Bu metot, kolektif bilincin bireysel bilinç aracılığıyla dile getirildiği edebî ürünlere anlamlı bir cevap verme ve buradan hareketle de eylemin öznesi ile öznenin içinde bulunduğu çevre arasında bir denge kurma tezinden yola çıkmıştır. Goldmann’ın yöntemine göre eserler anlama ve açıklama üzere iki aşamada incelenmektedir. Bu iki aşama ile metni hem iç hem de dış özellikleriyle bir bütün içinde incelemek ve anlamlandırmak amaçlanmaktadır. Böylece edebî eseri oluşturan parçalar tek tek ele alınmakta, birbirleriyle olan ilişkileri gözler önüne serilmektedir. Destan üzerine yapılan bu incelemenin anlama aşamasında destanın şekil hususiyetleri ve üst anlam tabakası hakkında bilgi verilmiş; açıklama aşamasında ise metinde yer alan somut verilerden hareket edilerek metin tahlil edilmiş ve derin anlamına (alt anlam tabakasına) ulaşmaya çalışılmıştır. Gufrânî’nin “-an yörüdü” ayaklı Cihâd-ı Ekber Destanı, kırk üç dörtlükten oluşmaktadır. Destanın geneli on birli hece ölçüsüyle söylenmekle beraber yer yer vezin aksaklıklarına rastlanmakta ve bazı mısraların hece sayılarının dokuz, on ve on iki olduğu görülmektedir. Vezin bozukluğunun olduğu bu dörtlükler bir kenara bırakılacak olursa destanın on iki dörtlüğünde 6+5, bir dörtlüğünde 4+4+3 durağı, diğer dörtlüklerinde ise 6+5 ve 4+4+3 durakları bir arada kullanılmıştır. Metnin ilk dörtlüğü abab, ikinci dörtlüğü cbdb şeklinde kafiyelenmiş daha sonraki dörtlüklerin kafiyelenişi ise eeb, ffb... şeklinde devam etmiştir. Dörtlüklerde yarım, tam ve zengin kafiyelere yer verilmekle beraber yoğun olarak tam kafiyeler kullanılmış, yarım ve tam kafiyeler rediflerle desteklenmiştir. Destan metni dokuz ana bölüme ayrılarak incelenmiştir. Birinci bölüm, Cihad-ı ekberin ilan edildiğini belirten ilk iki dörtlüktür. İkinci bölüm üçüncü ve on ikinci dörtlükler arasında kapsamaktadır. Bu bölümde İtilaf Devletleri’nin (İngiltere, Fransa ve Rusya) savaş başlamadan evvel birbirleriyle yaptıkları antlaşmalar ve Osmanlı’nın savaşa girişi ile Birinci Dünya Savaşı’nın çeşitli cephelerinde yaşananlar anlatılır. On üçüncü ve on dördüncü dörtlükler destanın üçüncü bölümüdür. Bu bölümde Osmanlı Devleti ve ordusu övülür. Dördüncü bölüm, on beşinci ve yirmi ikinci dörtlükler arasındadır. Bu bölümde yedi düvele karşı mücadele veren Osmanlı Devleti’ni bu zor ve buhranlı dönemde yalnız bırakmamak için bütün İslam âleminin maddi ve manevî gücüyle onun yardımına koştuğundan bahsedilir. Yirmi üçüncü ve yirmi altıncı dörtlükler arası ise beşinci bölümüdür. Bu bölümde 1333/1917 senesinin savaşın en şiddetli dönemi olduğundan bahsedilir. Bu savaş, bir ölüm kalım mücadelesi olarak değerlendirilerek Osmanlı neferinin ölümden korkmadığı vurgulanır. Sultan Reşat Han Hazretlerine dua edilerek bu zaferin ona nasip olacağı ifade edilir. Altıncı bölüm, yirmi

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

yedinci ve yirmi dokuzuncu dörtlükler arasındadır. Bu bölümde İtilaf Devletleri ile Osmanlı'nın içinde yer aldığı İttifak Devletleri'nin asker gücü karşılaştırılır ve Osmanlı Devleti'nin gücünün hafife alınmaması gerektiği belirtilir. Yedinci bölüm, otuzuncu ve otuz üçüncü dörtlükler arasındadır. Bu bölümde, Osmanlı'nın müttefikleriyle özellikle Almanlar övülür. Onların orduları ve silah güçleri methedilir. Otuz dördüncü ve kırk birinci dörtlükler arası sekizinci bölümdür. Bu bölümde, dönemin önemli olaylarından olan Mevlevîlerin gönüllü olarak cepheye gitmek üzere Konya'dan hareketleri ve o günde yaşananlar tasvir edilir. Son bölüm olan dokuzuncu bölüm ise kırk ikinci ve kırk üçüncü dörtlüklerden oluşmaktadır. Bu bölümde, padişah hazretlerinin damadı Enver Paşa övülür ve destan bitirilir.

Gufrânî'nin bu destanı şu sebeplerle yazmış olabileceğini söyleyebiliriz: Savaş öncesi yapılan gizli antlaşmalardan ve saldırılardan bahsederek savaşa girişin haklılığını ortaya koymak, savaşın çeşitli dönemlerinden, hangi cephelerde kimlerin kimlerle mücadele ettiklerinden, cephelerde yaşananlardan, müttefiklerin ve düşman devletlerin ordu ve silah güçlerinden bahsederek milleti aydınlatmak ve bilgilendirmek, Osmanlı ve müttefiklerinin gücünden bahsedip onları överek halkın ve askerinin ye'se düşmesinin önüne geçmek, Hz. Muhammet başta olmak üzere gelmiş geçmiş bütün peygamberlerin, dört halifenin ve din ulularının bu necip milletin din uğruna, vatan uğruna giriştiği bu ölüm kalım mücadelesinde dualarının ve manevî güçlerinin onlarla birlikte olduğunu hatırlatarak manevî güç vermek, inançlarını kuvvetlendirmek ve yalnız olmadıklarını hissettirmek, şehitlik ve gazilik makamlarını hatırlatarak bu cihatta yer alanların/alacakların ödüllendirileceklerini müjdeleyerek onları cesaretlendirmek, İngilizlerin düşmanlığından, Almanlarla diğer müttefiklerin ordu ve silah güçlerinden bahsederek onların yanında savaşa girmemizin haklılığını göstermek, bu yönüyle bu mücadelede hükümeti desteklemek ve haklı göstermek, dönemin önemli olaylarından olan Gönüllü Mevlevî Birliği'nin Konya'dan cepheye hareket edişini tasvir ederek bu olayı ve o günü ebedileştirmek, Sultan Reşat Han'a dua ederek ve Enver paşa'yı överek devlet yanlısı olduğunu, devletin politikalarını desteklediğini, bu politikaların propagandasını yaptığını göstererek devlet yöneticilerinin ve temsilcilerinin takdirini kazanmak ve iltifatlarına mazhar olmak.

Destanlar tarihî birer belge olmamakla beraber tarihî hadiselerin aydınlatılmasında ona yardımcı olan, yaratıcısının şahsında ve dilinde bütün bir toplumun duygu ve düşüncelerini yansıtan edebî metinler olması bakımından önemlidir. Bu yönüyle destanlar, tarihe, sosyolojiye ve sosyal psikolojiye kaynaklık etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, Âşık Edebiyatı, Destan, Oluşumsal Yapısalcı Eleştiri Yöntemi, Âşık Gufrânî.

AN ANALYSIS OF ÂŞIK GUFRÂNÎ'S CİHÂD-I EKBER LEGEND

STRUCTURED ABSTRACT

Public poets for centuries are the eyes and ears of society, and became the language, demonstrating their products with their own feelings and thoughts, as well as in the pleasure the authors reflect the

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

views of the world of their community, tastes, desires and requests, responses, sorrows, joys, life perspective. At the same time they, songs and legends in the most important products, by processing the important events that have made a great impact on the community's sense of community, the attitude towards these events, voiced his reaction. An "oral historians in the community in these aspects" undertook this task. Before Islam, the poet name and society this folk poet and musician who has an important position in the society in important occasions, cattle, banquet and ceremony named as Yuğ military before the war to encourage, after the victory of the battle / victory or loss of describing the struggle, depicting the various stages of the war, prominent or died in this war heroes have said commendatory poems. Bards have continued after the Islamic these tasks, these bards coffeehouses, pubs, bozah valve, inn, lodge as general common environment as well as the Janissaries and cavalry in the quarry, were found in the beam across the border fortress. These bards contained in the Army to various time with personally army, participating in the battles of this war, victory and a living witness of the defeat, songs and legends put forward in connection therewith also has a live document of these events.

Durmuş Ali was the real name of folk poet Gufranî in year 1280 / 1863-1864, was born in the village of Karaman Başkışla. It is known to be a family which named as Koçak dedeler in Karaman. Start to drinking bade From hands of sage and from the age of fifteen poets began to sing instrumental playing and poetry both syllabic prosody as well as poems by meter is available. Between the poetry of the few who obtained the poet draws attention to the intensity of the saga. This shows that it is more an epic poet. Saying epic motion poets from information provided by the source and provides a living by selling epic to suppress and left to play instrumental in the last period of his life, it is understood that sang the saga without instrument. One of the largest war that the world had been witnessed the world war-I, folk poet Gufranî was living and as a member of the minstrel tradition he expressed what he saw, he felt in saga form to inform the incident those around both express their feelings and national, stroking the spiritual values people and the soldiers wanted to encourage. Working in epic text to and novel developed by Lucien Goldmann implemented "Genetic structuralist method" was to be examined by. Literary creations according to this method is the description of the method adopted by a literary work of social science data is expressed through the individual consciousness of the collective concerns of a particular group. This method has not been set out in the collective consciousness of individual consciousness thesis establish a balance between a meaningful answer to the literary movement as expressed through here making and the environment in which the subject and the subject of the action. Goldmann's method works including understanding and explanation are examined in two stages. This text aims to examine two stages as a whole with both internal and external characteristics and meaning. Thus the literary work of constituent parts are handled individually, are unfurling their relations with each other. Understanding the stages of this investigation carried out on the epic saga of the way and given information about the characteristics of the upper layer of meaning. In explaining the move by the concrete data

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

in text analysis and text were deep meaning (meaning the bottom layer) was pursued. Gufrânî'n the "-an yörüdü" legged Jihad-i-Akbar Epic consists of forty-three quatrains. While the general told the saga eleven cooperation with syllabic rhythm disruptions are found in many places and the number of syllables in some stanza nine, ten and twelve seems to be. The saga if we leave aside these stanzas where the rhythm disorders twelve stanzas of 6 + 5, a stanza in the 4 + 4 + 3 fermatas, while the other stanza 6 + 5 and 4 + 4 + 3 fermatas are used together. First verse of the text abab while the later rhyming quatrains were followed as the second verse cdbd, eeeb, fffb ... has continued. Quatrain in half, as intense but given the full and rich rhyme, rhyme fully utilized, supported with repeated voice after half and full rhymes. Saga texts were categorized into nine main sections. The first part is the first two verses stating that Jihad-i-Akbar declared. The second section covers between third and twelfth quatrains. This section of the Entente Powers (Britain, France and Russia) before the start of the war with the First World War and the Ottoman entry into the war treaties with each other they described what happened on several fronts. Thirteenth and fourteenth verse is the third part of the saga. In this section praised the Ottoman Empire and the army. The fourth section is between the fifteenth and twenty-second quatrains. In this section; Ottoman Empire in the fight against seven cleats with the material and the spiritual power of the whole Islamic world in order not to leave Ottoman alone in this difficult and critical periods, is said to come to help. Between the twenty-third and twenty-sixth verse is the fifth section. This section cited as the most violent period of the war in year 1333/1917. This war is evaluated as a life and death struggle of the Ottoman soldiers highlighted the not fear of death. Rashad Sultan Khan prays to his holiness expressed that victory will be bestowed on him. The sixth chapter is from the twenty-seventh and twenty-ninth quatrains. In this section, the Allies and the Alliance States military forces that took place in the Ottoman Empire are compared and it is stated that the Ottoman Empire's power should not be taken lightly. The seventh section is between the thirtieth and thirty-third quatrains. In this section, the Germans are particularly praised the Ottoman allies. Their armies and weapons power is praised. Thirty-fourth and forty-first verse is from the eighth chapter. In this section, one of the major events of the Mevlevi voluntary movements from Konya to go to the front of the period and the events that are depicted day. The ninth section of the last chapter consists of forty-second and forty-third verse. In this section, Enver Pasha, son in law of the sultan nibs and praised then saga is finished.

We can say that reasons why Gufrânî could have been written following this saga: The entry referring to the battle of the war before the secret agreements made and attacks demonstrate the legitimacy of war from various periods, who they fought with whom in which fronts the incident in front, allied and enemy states to enlighten mentioning nation of military and weapon power and to inform, to prevent them praising the people talking about the power of the Ottoman Empire and its allies and soldiers tried to fall down Hz. Muhammad especially ever of all the prophets, four caliphs and religion for the sake of the religion of this noble nation of the great, the prayers and spiritual power in this life and death struggle that country for the sake of introduction to spiritual power, recalling that with them, to strengthen their faith and

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

to feel they are not alone, martyrdom and veteran authorities Recalling that the jihad in the area where receivables to encourage them by heralds will be rewarded. The hostility of the British, citing his army and weapons power of other allied with the Germans demonstrate the justness of our entering their next war to support the government in this struggle with this aspect and justify with the period of major events Volunteer Mevlevi Union Konya from this incident by portraying move to the front and that day is to perpetuate, praying Sultan Rashad Khan and is pro Enver Pasha praised the state, supports the state's policies, these policies by showing government officials are doing propaganda and earn the appreciation of their representatives and compliment.

In the person of its creative and language sagas are important literary texts which help to illuminate the historical events that reflect the thoughts and feelings of the entire society although they are not a historical document. By this aspect saga is the source of history, sociology, and social psychology.

Key Words: First World War, Minstrel Literature, legend, Formative Structural Criticism Method, Aşık Gufrani.

İslamiyet'ten önce "oyun", "ozan", "kam", "baskı", "şaman" gibi adlarla anılan halk şair ve musikişinasları toplum içerisinde "büyücülük", "hekimlik", "din adamlığı", "rakkaslık", "musikişinaslık", "sihirbazlık", "gaipten haber verme" gibi pek çok görevler üstlenmişlerdir.¹ Onların vazifelerinden biri de toplumların tarihçiliği olmuştur. Bu şairler, en önemli ürünlerinden olan türkü ve destanlarında geçmişin ve günün meşhur kahramanlarını, kahramanlıklarını, toplum üzerinde büyük tesirler yapmış önemli olayları işleyerek toplumun hissiyatını, bu olaylar karşısındaki tavrını, tepkisini dile getirmişlerdir. Bu yönleriyle de toplum içerisinde bir "sözel tarihçi" görevini üstlenmişlerdir.² Onların bu "sözel tarihçiliği" hem bir "biyografik tarihçilik" hem de "toplum tarihçiliği" idi.³ Onların yarattığı bu ürünler, iletişim odakları⁴ vasıtasıyla yayılmış, varlığını sürdürmüş ve yeni nesillerin geçmişlerini öğrenme ve kültür birikimlerini sağlamalarına ve bunlardan yeni deneyimler ve tecrübeler çıkarmalarına yardımcı olmuştur (Yıldırım, 1999: 506).

İslamiyet'ten önce toplum içerisinde önemli bir mevkiye sahip olan bu halk şair ve musikişinasları, toplumun önemli günlerinde, sığır, şölen ve yağ adı verilen törenlerde, savaşlardan önce askeri cesaretlendirmek, savaşlardan sonra da kazanılan zaferi/zaferleri ya da kaybedilen mücadeleleri anlatan, savaşın çeşitli safhalarını tasvir eden, bu savaşlarda öne çıkan veya ölen kahramanları metheden şiirler söylemişlerdir.

Tarihi kaynakların verdiği bilgiye göre Attila'nın ordusunda şairler ve mızıkacılar bulunmuş ve bu şairler, onun düzenlediği ziyafetlerde Attila'nın kahramanlıklarına ve zaferlerine dair şiirler okurlarmış (Köprülü, 1999: 157).

Ozanların bu vazifeleri İslamiyet'ten sonra da devam etmiş, Gazneli, Selçuklu, Memluk, Harzemşah ve Osmanlı ordularında bu halk şairlerine rastlanmıştır (Köprülü, 1999: 161).

¹ Ozanlık geleneği ile ilgili olarak ayrıca bkz. Gökşen, 2014: 150-154.

² Destan kavramı ve destan sözlü-tarih ilişkisi ile ilgili olarak bkz. Karakaş, 2014: 657-662.

³ "Sözel tarihçilik", "Biyografik tarihçilik" ve "Toplum tarihçiliği" kavramlarıyla ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz. Yıldırım, 1999: 505-530.

⁴ Dursun Yıldırım, sözel ortam yaratıcılığı içinde iletişimin sağlanmasında, bilgi haber ve deneyimlerin yayılmasında üç önemli odağın etkili olduğunu belirtir. Bunlar, Korkut Tipi Odaklar, Alp Ozan Tipi Odaklar ve Gezginçi Ozan Tipi Odağıdır. Bunlara arqış/tırqış diye tanımlanan ticaret kervanlarını da ekler. Bu iletişim odakları, ağları ve işlevleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Yıldırım, 2000: 327-354.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

XV. yüzyılın sonu ile XVI. yüzyılın başlarından itibaren âşık unvanını alan (Köprülü, 1999: 178; Çobanoğlu, 2000: 128; Günay, 1999: 10; Artun, 2001: 17) bu halk şairleri kahvehane, meyhane, bozahane, kervansaray, tekke, panayır, düğün gibi umumî ortam ve toplantıların yanı sıra Osmanlı ordusu içinde Yeniçeri ve Sipahi Ocaklarında, leventler arasında bulunmuşlardır. Ordu içerisinde bulunan bu saz şairleri bizzat ordu ile çeşitli seferlere, savaşlara da katılarak bu savaşların, kazanılan zafer ve mağlubiyetlerin, bozgunların canlı şahitleri, bunlarla alakalı olarak yarattıkları türkû ve destanlar da bu olayların canlı birer vesikası olmuşlardır.

Asıl adı Durmuş Ali⁵ olan Âşık Gufrânî, Karaman'ın Başkışla köyünde 1280/1864 yılında doğar (Gülcan, 1968: 5). Karaman'da Koçakdedeler diye bilinen bir aileye mensup olan şairin babasının adı Ferhat Mehmet'tir⁶ (Sakaoğlu, 2000: 46-47). Annesinin adının ise Fatma olduğu belirtilmektedir (Gülcan, 1968: 5).

D. Ali Gülcan, şairin evvela köyündeki sıbyan mektebinde daha sonra da Karaman'daki Hacı İshak Medresesi'nde bir süre eğitim aldığını belirtmekle beraber (Gülcan, 1968: 5-6; Gülcan, 1969: 22) bu konuda net bir bilgi yoktur. Ancak Namdar Rahmi Karatay'ın şairle ilgili olarak anlattığı anısından hareketle onun az çok okuma yazma bildiği söylenebilir.⁷

Pirlerin elinden bade içerek⁸ on beş yaşından itibaren saz çalmaya ve şiir söylemeye başlayan şairin hem hece hem de aruz vezniyle şiirleri mevcuttur (Ergun; Ferit, 2002: 57).

Müjgan Cunbur, onun saz şairlerinin tanınıp aranılanlarından olduğunu söyledikten sonra şairin, dönemin Konyasında âşıkların uğrak yeri olan Sulu Kahve'de devrin tanınmış âşıklarından Silleli Figanî ve Konyalı Cevrî ile atışmalar yaptığını belirtir (Cunbur, 1968: 309).

Şairin elde olan az sayıdaki şiirleri arasında destanların yoğunluğu dikkat çekmektedir. Bu da onun daha çok bir destan şairi olduğunu göstermektedir. Yine Namdar Rahmi'nin verdiği bilgilerden şairin destan söyleyerek ve bastırdığı destanları satarak geçimini sağladığı ve Ergun'un da belirttiği gibi hayatının son dönemlerinde saz çalmayı bıraktığı, destanlarını sazsız söylediği anlaşılmaktadır.⁹ Ergun, onun son dönemde yetişen saz şairlerinin iyilerinden olduğunu belirtir (Ergun; Ferit, 2002: 57).

Gülcan'ın ifadesiyle orta boylu, orta vücutta, sakin ve çekingen tabiatlı, gösterişten hoşlanmayan, açık fikirli ve ileri görüşlü bu şair (Gülcan, 1968: 6-7; Gülcan, 1969: 23-24), 1926 yılında 62 yaşında vefat eder (Ergun; Ferit, 2002: 58).

Çalışmada destan metni Lucien Goldmann tarafından geliştirilen ve romanlara uygulanan "Oluşumsal Yapısalcı Metot"⁹a göre incelenmeye çalışılacaktır.

Yazınsal bir yapıtı toplum bilim verileriyle açıklama yöntemini benimsemiş olan bu metoda göre (İnal, 1978: 62) yazınsal yaratılar belirli bir grubun kolektif düşüncesinin bireysel bilinç aracılığıyla ifadesidir. Oluşumsal yapısalcılığa göre edebî eser, bireysel çabanın ötesinde "toplumsal bilinç" olarak ifade edilen "birey aşkın özne"nin bir etkinliği olarak görülmektedir (Alver, 2006: 146).

⁵ Sadettin Nüzhet Ergun (Ergun; Ferit, 2002: 57), Mehmet Halit Bayrı (Bayrı, 1957: 9), Naim Alkan (Alkan, 1973: 258) ve Emir Kalkan (Kalkan, 1991: 91)'da şairin adı sadece "Ali" olarak belirtilmektedir.

⁶ Diğer kaynaklarda şairin babasının adı Ferhat olarak geçmektedir. Saim Sakaoğlu şairin Sadettin Nüzhet Ergun'a gönderdiği ve hal tercümesini ifade eden destanın beşinci dörtlüğünün birinci mısraından hareketle şairin babasının adının Ferhat Mehmet olduğunu belirtmektedir (Sakaoğlu, 2000: 46-47). Dörtlük şöyledir: Ferhat Mehmet'in oğluyum Ali/Senden öğrenelim erkânı yolu/Kaza dâhilinde Koçak dedeli/Başkışla'dan geldik kurulduk şimdi (Gülcan, 1968: 5).

⁷ Namdar Rahmi Karatay'ın Gufrânî ile ilgili bu hatırası için bkz. Karatay, 1936: 58.

⁸ Şairin bade içme olayı ile ilgili anlatılan rivayetler için bkz. Gülcan, 1968: 5-6; Gülcan, 1969: 22.

⁹ Bu konuyla ilgili olarak bkz. Ergun; Ferit, 2002: 57; Karatay, 1936: 58.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

Bu metot, kolektif bilincin bireysel bilinç aracılığıyla dile getirildiği edebî ürünlere anlamlı bir cevap verme ve buradan hareketle de eylemin öznesi ile öznenin içinde bulunduğu çevre arasında bir denge kurma tezinden yola çıkmıştır (Goldmann, 2005: 73; Sümbüllü, 2006: 20).

Bu yöntem, edebî eseri yaratıcısının ortaya koyduğu basit bir ürün olarak değil; içinde bulunduğu toplumun yapısını oluşturan önemli öğelerden biri olarak görmektedir (Sümbüllü, 2006: X). Yani toplumsal yapının şifreleri edebî eserler içerisinde yer almaktadır.

Goldmann'ın yöntemine göre eserler anlama ve açıklama olmak üzere iki aşamada incelenmektedir. Bu iki aşama ile metni hem iç hem de dış özellikleriyle bir bütün içinde incelemek ve anlamlandırmak amaçlanmaktadır. Böylece edebî eseri oluşturan parçalar tek tek ele alınmakta, birbirleriyle olan ilişkileri gözler önüne serilmektedir.

Yöntemin “Anlama Aşaması”nda metni oluşturan estetik unsurlar ve bu unsurların birbiriyle olan uyumu ele alınmakta, “Açıklama Aşaması”nda yazarın yaşamı, dönemi, anlatının kaynağı, tarihsel yapı ve simgesel çözümleme yer almaktadır (Gökçimen, 2006: 26). Anlama aşaması ile amaç metnin arka planına yani derin anlamına ulaşmaktır.

Destan üzerine yapılan bu incelemenin anlama aşamasında destanın şekil hususiyetleri ve üst anlam tabakası hakkında bilgi verilecek; açıklama aşamasında ise metinde yer alan somut verilerden hareket edilerek metin tahlil edilecek ve derin anlamına (alt anlam tabakasına) ulaşılmaya çalışılacaktır.

Anlama Aşaması:

Gufrânî'nin “-an yürüdü” ayaklı Cihâd-ı Ekber Destanı kırk üç dördlükten oluşmaktadır.¹⁰ Destanın geneli on birli hece ölçüsüyle söylenmekle beraber yer yer vezin aksaklıklarına rastlanmakta ve bazı mısraların hece sayılarının “Zafer yitmez haktandır her bâr” (20/1), “Hep fevc fevc efran efran yürüdü” (38/4), “Rus başına feryâd u figân yürüdü” (29/4) örneklerindeki gibi dokuz, on ve on iki olduğu görülmektedir. Vezin bozukluğunun olduğu bu dördlükler bir kenara bırakılacak olursa destanın on iki dördlüğünde 6+5, bir dördlüğünde 4+4+3 durağı, diğer dördlüklerinde ise 6+5 ve 4+4+3 durakları bir arada kullanılmıştır. Metnin ilk dördlüğü abab, ikinci dördlüğü cdbd şeklinde kafiyelenmiş daha sonraki dördlüklerin kafiyelenişi ise eebb, fffb... şeklinde devam etmiştir.¹¹ Dördlüklerde yarım, tam ve zengin kafiyelere yer verilmekle beraber yoğun olarak tam kafiyeler kullanılmış, yarım ve tam kafiyeler rediflerle desteklenmiştir.

Destan metni dokuz ana bölüme ayrılarak incelenmiştir. Birinci bölüm, Cihad-ı ekberin ilan edildiğini belirten ilk iki dördlüktür.

İkinci bölüm üçüncü ve on ikinci dördlükler arasını kapsamaktadır. Bu bölümde İtilaf Devletleri'nin (İngiltere, Fransa ve Rusya) savaş başlamadan evvel birbirleriyle yaptıkları antlaşmalar ve Osmanlı'nın savaşa girişi ile Birinci Dünya Savaşı'nın çeşitli cephelerinde yaşananlar anlatılır.

¹⁰ İncelemede D. Ali Gülcan'ın “Karamanlı Halk Ozanlarından Gufrânî ve Kenzi” adlı eserindeki metin esas alınmıştır. Bkz. Gülcan, 1968: 16-22.

¹¹ Destanda görülen vezin aksaklıklarının ve ikinci dördlükteki kafiye bozukluğunun sözlü geleneğin şartlarından kaynaklandığı söylenebilir. Zira I. Dünya Savaşı yıllarında Konya'da bir kahvehanede bu destanı bizzat Aşık Gufrânî'nin ağzından dinlemiş olan Namdar Rahmi Karatay, destanın teknik itibarı ile çok kuvvetli olduğunu ifade etmektedir (Karatay, 1936: 58). Ali Gülcan, eserinde, Cihâd-ı Ekber Destanı'nın alındığı kaynağı belirtmemekle beraber ön sözde Gufrânî ile ilgili olarak onun çağdaşlarından Edirne müdafaası gazilerinden Başkışlalı İsmail Uyar Çavuş'tan biraz faydalandığını söylemektedir (Gülcan, 1968: 4). Dolayısıyla destan böyle bir sözlü kaynaktan derlenmiş olabilir. Destanın yazılı bir metinden yoksun olarak sözlü kültür ortamında yaşamış olmasının zamanla böyle teknik hataların doğmasına yol açtığı düşünülebilir.

On üçüncü ve on dördüncü dörtlükler destanın üçüncü bölümüdür. Bu bölümde Osmanlı Devleti ve ordusu övülür.

Dördüncü bölüm, on beşinci ve yirmi ikinci dörtlükler arasındadır. Bu bölümde yedi düvele karşı mücadele veren Osmanlı Devleti'ni bu zor ve buhranlı dönemde yalnız bırakmamak için bütün İslam âleminin maddî ve manevî gücüyle onun yardımına koştuğundan bahsedilir.

Yirmi üçüncü ve yirmi altıncı dörtlükler arası ise beşinci bölümdür. Bu bölümde 1333/1917 senesinin savaşın en şiddetli dönemi olduğundan bahsedilir. Bu savaş, bir ölüm kalım mücadelesi olarak değerlendirilerek Osmanlı neferinin ölümden korkmadığı vurgulanır. Sultan Reşat Han Hazretlerine dua edilerek bu zaferin ona nasip olacağı ifade edilir.

Altıncı bölüm, yirmi yedinci ve yirmi dokuzuncu dörtlükler arasındadır. Bu bölümde İtilaf Devletleri ile Osmanlı'nın içinde yer aldığı İttifak Devletleri'nin asker gücü karşılaştırılır ve Osmanlı Devleti'nin gücünün hafife alınmaması gerektiği belirtilir.

Yedinci bölüm, otuzuncu ve otuz üçüncü dörtlükler arasındadır. Bu bölümde, Osmanlı'nın müttefikleriyle özellikle Almanlar övülür. Onların orduları ve silah güçleri methedilir.

Otuz dördüncü ve kırk birinci dörtlükler arası sekizinci bölümdür. Bu bölümde, dönemin önemli olaylarından olan Mevlevîlerin gönüllü olarak cepheye gitmek üzere Konya'dan hareketleri ve o günde yaşananlar tasvir edilir.

Son bölüm olan dokuzuncu bölüm ise kırk ikinci ve kırk üçüncü dörtlüklerden oluşmaktadır. Bu bölümde, padişah hazretlerinin damadı Enver Paşa övülür ve destan bitirilir.

Açıklama Aşaması:

Gufrânî, birinci bölümde, İslam'ın son kalesi olan Osmanlı Devleti'ni düşmanlara karşı güçlü kılmak için bütün İslam âlemini Hz. Muhammet'in sancağı altında toplamak amacıyla padişahın fermanıyla "Cihad-ı ekber" ilan edildiğini belirtir. Osmanlı Devleti, bu savaşın kendileri için bir ölüm kalım mücadelesi olduğunun farkındadır. Eğer başarı gelirse Osmanlı Devleti yaşamaya, varlığını sürdürmeye devam edecek, belki eski parlak günlerini yeniden yakalama imkânına sahip olacaktır. Savaştan yenik çıkması hâlinde ise düşmanları, Osmanlı toprakları üzerinde yıllardır güttükleri hain emellerini gerçekleştirme fırsatı bulacaklar ve asırlık Osmanlı Devleti parçalanıp tarihe karışacaktır. Bu bilinçle Sultan V. Mehmet 11 Kasım 1914'te ordu ve donanmaya hitaben bir bildiri yayınladı. Bildiride savaşın nedenlerinden ve amaçlarından bahsettikten sonra vatanı, kutsal yerleri ve üç yüz milyon Müslüman'ı korumak için fetva verildiğini ve cihat ilan edildiğini belirtir (Karal, 1996: 400). Hükümet tarafından 14 Kasım 1914'te "Cihad-ı ekber" ilan edilir (Sertoğlu, 2011: 3522; Eraslan, 2002: 345). Şeyhülislam Hayri Efendi'nin imzasını taşıyan ve beş bölümden oluşan fetvada düşmanlara karşı gerek Osmanlı topraklarında gerekse bu düşman topraklarında yaşayan genç-yaşlı, yaya-atlı bütün Müslümanların canları ve malları ile emre itaat edip cihada katılmalarının farz olduğu, bu emre uymayanların Allah'ın gazabına uğrayacağı ve cezalandırılacağı, İtilaf Devletleri topraklarında yaşayan Müslümanların zorla da olsa Osmanlı askerleriyle savaşmalarının haram olacağı ve aynı şekilde Osmanlı'nın müttefikleriyle de savaşmaları hâlinde azaba uğrayacakları belirtilir (Karal, 1996: 400-401).

Gufrânî, Cihad-ı ekber'in ilanından dolayı çok mutludur. Onun için bugün kendini Osmanlı gören, dinini, vatanını, devletini seven her insan için bir düğün günüdür ve böyle bir gün herkese nasip olacak bir şey değildir. Ancak bu devlete ve onun şanına lâyık olanlara nasip olacak bir olaydır. Padişahın bu çağrısı üzerine dünya sarsılmıştır ve bu çağrıya fetvada da geçen "can ve

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

mallarıyla” ifadesine uygun olarak başlarında çobanları olmadan milyonlarca koyun bile uymuştur.¹²

Gufrânî, ikinci bölüme daha sonra İtilaf Devletleri olarak anılacak devletlerin savaş öncesinde birbirleriyle yaptıkları antlaşmalara dikkat çekerek başlar. Zira savaş öncesinde İngilizlerle-Fransızlar, Fransızlarla-Ruslar ve İngilizlerle-Ruslar süregelen antlaşmazlıklarını gidermek ve özellikle yaklaşan Alman tehlikesine karşı güç birliği yapmak için birbirleriyle anlaşılır. Böylece “İtilaf-ı müselles” yani “Üçlü uzlaşma” meydana gelir.¹³ (Karal, 1996: 362-363).

“Can hasmımız müttelik oldu” (3/1) mısraıyla Rusları “can hasmımız” olarak niteleyen şair, onların bize karşı İtilaf Devletleri’nin safında yer aldığını belirtir.

Gufrânî’ye göre Osmanlı Devleti tarafsızlığını ilan etmişken düşman kuvvetlerinin haksız saldırısına uğramıştır. Zira İttihatçılar, savaşa girişteki haklılıklarını göstermek için manevra amacıyla Karadeniz’e açılan Osmanlı donanmasının boğaza mayın dökme amacı güden Rus savaş gemilerinin taarruzuna uğradığını, donanmanın da savunma gayesiyle karşılık vermek zorunda kaldığını ilan etmişlerdi¹⁴ (Sertoğlu, 2011: 3522). Şair, bu haksız saldırılara cevap veren Osmanlı donanmasının Ruslara büyük zayıatlar verdirdiğini belirtir. Bu olay üzerine Osmanlı Devleti artık resmen savaşa girmiş olur.

Gufrânî, harbin patlak vermesiyle çok geniş bir alana yayıldığını söyleyerek umumî harp ilan etmeye gerek kalmadığını belirtir. Çünkü savaşı duyan herkes, vatanını müdafaa için cepheye koşmuştur ve bu harp artık bir dünya harbi hâline gelmiştir.

Gufrânî’ye göre dünya dünya olalı böyle bir harp görmemiştir. Zamanın birinde olmadı böyle/Altı bin seneyi bir hesap eyle/Sen hangi tarihte gördünse söyle/Zebur, Tevrat, İncil, Kur’an yürüdü (7) dörtlüğünde ifade ettiği üzere farklı dinlere, inançlara mensup Osmanlı tebaası düşmanla mücadele etmek için tek yürek olmuş omuz omuza mücadele vermektedir. Gufrânî, bu ifadelerle gayr-i müslimlerin de Müslümanlarla beraber savaşa katıldıklarını vurgulamak ister. Zira daha önceden cizye vergisini ödeyerek askerlik hizmetinden muaf olan gayr-i müslimlere 1839 Tanzimat Fermanı’yla askerlik yapma yükümlülüğü getirilir¹⁵ (Mutlu, 2007: 13-14). Buradan hareketle Balkan Savaşları’nda olduğu gibi Birinci Dünya Savaşı’nda da Müslümanlarla beraber askerlik yükümlülüğü olan gayr-i müslimler orduya çağrılır¹⁶ (Mutlu, 2007: 41). Fakat Birinci Dünya Savaşı’nda gayr-i Müslim tebaa yol, köprü, demiryolu yapımı gibi lojistik hizmetleri yürüten geri hizmet birlikleri olan “Amele Taburları” (işçi taburları)’nda görevlendirilirler.¹⁷

¹²İkdam Gazetesi’nin haberine göre; Cihad-ı mukaddesin ilanı Konya’da büyük bir yankı uyandırdı. Cihad haberi duyulur duyulmaz ulema ve eşrafın tamamı Müdâfaa-i Milliyye Cemiyeti Şubesi’nde toplanarak fevc fevc akıp gelen gönüllülerin kaydına başlandı. Konya’nın önde gelen ulemasından on iki kişi ilk toplantıda gönüllü kaydoldular. Özellikle Veled Çelebi, Mevlevîlerden gönüllüler teşkiline girişti. Şehirde cihad için büyük bir şevk ve arzu vardı. Her fert din ve devlet düşmanlarına karşı son nefesine kadar çalışmaya ve bu uğurda canını feda etmeye hazır bulunduğu beyan ediyordu. Köylere gönderilen teşvik heyeti halk tarafından sevinçle karşılanıyordu.” (Köstüklü, 2005: 69).

¹³ Birinci Dünya Savaşı öncesi devletler arasındaki bu antlaşmalarla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Karal, 1996: 361-364.

¹⁴ Osmanlı donanması Karadeniz’deki bu çarpışmada Purut adlı mayın gemisini batırmış, bir torpidoyu hasara uğratmış, bir kömür gemisini ele geçirmiştir. Daha sonra Odessa ve Feodosya Novorossisk’deki askeri tesisleri bombalamış, petrol depoları ve telsiz-telgraf istasyonlarını tahrip ederek bir gambotu hasara uğratmıştır (Karal, 1996: 395). Karadeniz’de Ruslarla çarpışma olayının öncesi donanmaya verilen emirler ve vuku bulan bu olayla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Karal, 1996: 392-396.

¹⁵ Ancak Osmanlı Devleti bu kararını 1909 yılında çıkardığı geçici kanun ile uygulayabilmiştir (Mutlu, 2007: 11).

¹⁶ Bu çağrıyı Ermeni Patrikhânesi ve Musevî Hahambaşısı destekler ve yayınladıkları bildiri ve yaptıkları nutuklarla cemaatlerine ilan ederler. Ayınlarında padişaha ve orduya dua eden Ermeni ve Musevî cemaat liderleri, geçmişte olduğu gibi gelecekte de devlete karşı olan görevlerini yerine getireceklerini belirtirler (Mutlu, 2007: 34-35).

¹⁷ Balkan Savaşları’ndaki acı tecrübelerle beraber savaşın hemen başında yaşanan toplu firarlar ve Doğu cephesinde Ermenilerin gönüllü olarak Rus Ordusu tarafına geçmeleri Harbiye Nezaretini gayr-i Müslimlere yönelik bazı tedbirler

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

Şair, bu bölümün diğer dörtlüklerinde ise Birinci Dünya Savaşı'nın çeşitli cephelerinde yaşanan mücadelelerden bahseder. Evvela Alman-Fransız cephesine değinen Gufrânî, Almanların Fransızları bozguna uğratıp Fransa ile Belçika'yı yerle bir ettiğini belirterek bu cephede Fransızların artık Almanlarla savaşıacak gücünün kalmadığını söyler. Gufrânî, Almanların Fransızlara attığı ölüm saçan top mermilerini "selamet topu" diye niteleyerek zaferin kazanılması, barışın sağlanması için bunun elzem olduğunu ifade eder.

Gufrânî, birçok cephede mücadele etmek zorunda kalan İngilizlerin pek çok asker zayıtı verdiğini, büyük bir kısmının da esir düştüğünü söyleyerek ortaya çıkan bu durum karşısında İngilizlerin şaşkına döndüğünü belirtir. Ayrıca ayaklandırılan bazı Arap kabilelerinin de İngilizler üzerine yürüdüğünden bahseder.

Avusturya-Sırp cephesinde ise Avusturya-Macaristan ordusunun Sırlara büyük kayıplar verdirdiğini belirtir.¹⁸

Şair, bu cephelere dair malumat verdikten sonra Osmanlı'nın Doğu cephesinde Ruslarla olan mücadelelerinden bahseder.¹⁹ Gufrânî, bu cephede, Ruslarla girilen mücadelede başarısız olunarak Rusların dört şehrimizi işgal ettiğini belirtir. Zira Ruslar, Sarıkamış faciasından sonra Kafkas cephesinde giriştikleri saldırılarla Erzurum, Erzincan, Van, Muş ve Bitlis'i ele geçirmişler; Karadeniz'de de Rize, Trabzon, Bayburt ve Gümüşhane'yi işgal etmişlerdir (Karal, 1996: 484; Sertoğlu, 2011: 3526). Ancak Gufrânî bu bozgunun ve mağlubiyetten sonra tekrar taarruza geçen Osmanlı ordusunun Batum'u ele geçirdiğini söyler. Fakat burada bir bilgi yanlışının olduğu açıkça görülmektedir. Çünkü Rusların Doğu Anadolu'daki başarıları üzerine Vehip Paşa kumandasındaki içerisinde Mustafa Kemal'in de bulunduğu ikinci ve üçüncü ordu taarruza geçmiş ve ancak Muş ve Bitlis'i geri alabilmiştir (Karal, 1996: 484-485).

Rusya'da meydana gelen rejim değişikliği neticesinde Bolşevikler iktidarı ele geçirmişler ve barış ilan etmişlerdir. 3 Mart 1918'de imzalanan Brest-Litovsk Antlaşması ile savaş sırasında ele geçirdikleri toprakların yanı sıra 1878 yılında savaş tazminatı karşılığında elde etmiş oldukları Ardahan, Kars ve Batum'u Osmanlı'ya geri vermişlerdir (Karal, 1996: 521-522).

Ancak Gufrânî, Osmanlı ordusunun bu başarısızlığının üstünü örtmek, halkın ümitsizliğe düşmesini engellemek, orduya olan güveni, inancı yeniden kazandırmak amacıyla bu tarihi gerçeği saptırarak kaybedilen bu toprakların antlaşmayla değil de dışa dış, kana kan bir mücadele ile yeniden savaşarak alındığını belirtmek istemiş olabilir. Ayrıca Gufrânî'nin bu dörtlüklerle adeta bir psikolojik harekât uyguladığı söylenebilir. Zira haberleşmenin günümüzdeki kadar yaygın ve kolay olmadığı bir dönemde o, Osmanlı ve müttefiklerinin bütün cephelerde düşmana karşı üstünlük kurduğunu halka anlatarak halkın savaşın kazanılacağına dair inancını kuvvetlendirmek istediği de düşünülebilir.

Üçüncü bölümde şairin Osmanlı Devletini methettiğini görmekteyiz. "Osmanlı'nın şanı cümleden âli/Kıyamete bâki, yoktur zevâli" (14/1-2) mısralarıyla Osmanlı'nın şanının bütün milletlerden üstün olduğunu ve bu şanın kıyamete kadar bâkî kalacağını ifade eden Gufrânî, "Arslan üstüne salsın bin keçi/Hem kırılıp tükenecek en gücü" (13/2-3) mısralarıyla da Osmanlı Devletini düşmanlarına karşı tek başına mücadele veren bir arslana, karşısındaki kalabalık düşman

almaya zorlar. Harbiye Nezaretinin 11 Ağustos 1914'te ilgili vilayetlere ve mutasarrıflıklara gönderdiği şifreyle silah altına alınan gayr-i Müslimlerin derhal silahlarının alınarak yol hizmetlerinde çalıştırılmaları bildirilir (Mutlu, 2007: 49). Ayrıca Birinci Dünya Savaşı'ndaki Amele Taburları, bunların faaliyet alanları, bu taburlarda yer alan gayr-i Müslim sayısı ve bunların taburlara göre oranları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Mutlu, 2007: 31-133.

¹⁸ Avusturya-Macaristan ordusunun kuzeyden, Bulgar ordusunun güneyden Sırlara karşı giriştikleri büyük saldırılar karşısında Sırbistan şehirleri arka arkaya düşmüş ve Sırp ordusu dağılmıştır (Karal, 1996: 479).

¹⁹ Doğu Cephesi'nin idare merkezi olan Erzurum vilayetinin I. Dünya Savaşı'nın başlarındaki sosyal, ekonomik ve askerî durumu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Kızılkaya, 2014: 445-462.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

devletlerini de keçilere benzeterek, arslana saldıran bin keçi de olsa neticede hepsinin telef olup gideceğini belirtir. Ona göre keçiler arslan karşısında nasıl zavallı ve çaresiz ise nihayetinde Osmanlı'nın karşısında düşmanlar da güçlerini tüketecekler ve onlar da keçiler gibi yok olup gideceklerdir. Şair, bu inançla Kur'an'a inanan, onu yayan başta padişah olmak üzere bütün Müslümanların tek yürek olup düşman üzerine yürüdüğünü ifade eder.

On beşinci ve yirmi ikinci dördlükler arasında yer alan dördüncü bölümde, şair, yapılan maddi ve manevî yardımlardan bahseder. Dünya milletlerinin şimdiye kadar şahit olmadıkları bu büyük savaş neticesinde Devlet-i Âliye zor durumda kalır. Bu zor günlerde evvela tarikat mensupları yaşananlara bigâne kalmazlar. Şair, Osmanlı neferlerine yardım etmek amacıyla belli başlı on iki tarikata²⁰ mensup dervişlerin orduya katılmak için hazırlıklara başladıklarını belirtir. Gufrânî, hazırlıklarını tamamlayan bu tarikat mensubu âlim ve dervişlerin “Âlimler çağrışır nasrun minellâh/Dervişler bağrışır fethun lillâh” (16/2-3) mısralarında ifade ettiği üzere Saff Suresi'nin²¹ on üçüncü âyetinin²² bir kısmı olan Allah'tan yardım anlamına gelen “nasrun minellâh” lafz-ı celilesini ve Fetih Suresi'ni²³ hep bir ağızdan okuyarak cepheye yürüdüklerini belirtir. O, on iki tarikat arasında bilhassa Mevlevî ve Bektaşîlerin²⁴ başı çektiklerini vurgular. Nitekim sonraki dördlüklerde de belirtileceği üzere Mevlevîler, savaşın başlamasıyla gönüllü bir birlik oluşturarak cepheye giderler.²⁵

Bu tarikat erlerinin yanı sıra maddi yönden başka destekler de gelmektedir. Şair, “Kerbela'dan çıktı ol ibn-i Haydar/Çekti sancağını er oğlu erler” (18/1-2), “Levazimatıyla hem şeyh Sünûsi/İmam Yahya'dır Yemen reisi” (19/1-2) mısralarıyla Kerbela topraklarından Hz. Hüseyin torunlarının, Trablusgarp emiri Şeyh Senûsî ve Yemen reisi İmam Yahya'nın da Osmanlı'ya yardım için savaşa katıldıklarını vurgular. Nitekim tarihi kaynakların verdiği bilgiye göre İmam Yahya²⁶, Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'nin yanında yer almış ve Yemen'de Osmanlı Ordusu'nun ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli yardımları olmuştur. San'a'da bulunan 7. Kolordu Birlikleri'nin gerek Asir'deki İdrisî güçlerine gerekse İngilizlerin Aden'deki üstüne karşı giriştiği harekâta askerleriyle destek vermiştir (Bostan, 2013: 411).

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Trablusgarp'ta yıllarca Fransız ve İtalyanlarla savaşan Şeyh Ahmet Senûsî²⁷ de bu dönemde Osmanlı'nın yanında yer alır. Senûsî'nin başarılarının farkında olan Osmanlı Devleti, İtalya'nın savaşa katılmasından sonra ona Trablusgarp ve Bingazi valiliklerini verir. İstanbul'dan silah, cephane ve erzak yardımında bulunulan Senûsî, Enver

²⁰ Halvetî, Nakşibendî, Kadirî, Rıfâî, Mevlevî, Bektaşî, Celvetî, Sâdî, Bayramî, Melamî, Bedevî ve Şâzilî tarikatları belli başlı on iki tarikat olarak ifade edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yücer, 2003: 125-613.

²¹ Kur'an-ı Kerim'in 61. suresi.

²² “Ve uhrâ tuhıbbûnehâ nasrun minellâhi ve fethun kariy bun ve beşşiri mûminiye.” (Seveceğiniz başka bir kazanç daha var: Allah'tan bir yardım ve yakın bir fetih. Mü'minlere müjdele!)

²³ Kur'an-ı Kerim'in 48. suresidir.

²⁴ Veled Çelebi hatıralarında Bektaşîlerin de Kafkas cephesine gittiğini belirtmektedir (İzbudak, 2014: 123).

²⁵ Bu birliğe diğer tarikatlardan veya hiçbir tarikata mensup olmayanlardan da katılanlar olur (Baykara, 1953: 107; Köstüklü, 2002: 213, 217; Köstüklü, 2005: 78). Nitekim Mevlevî Alayı içerisinde bir Kadirî Bölüğü'nün yer aldığı ifade edilmektedir (Köstüklü, 2005: 79). Mevlevî Alayı içerisinde yer alan bu Kadirî Bölüğü'nün cepheye hareketini gösteren bir fotoğraf için bkz. Harp Mecmuası (Şubat 1331), Yıl: 1, Sayı: 5, s. 70.

²⁶ Yemen Zeydîleri'nin seksen yedinci imamı ve bağımsız Yemen Emirliği'nin (1918-1948) ilk hükümdarı olan İmam Yahya, 1869'da San'a'da doğar (Öz, 2006: 215). Babası Hamüdüddin'in vefatı üzerine 1904 yılında imamet görevine getirilir. 1904 ve 1910 yıllarında Osmanlı'ya karşı ayaklanır (Öke; Karaman, 1997: 20). 1918'de Türklerin Yemen vilayetini boşaltması üzerine tüm Yemen'e hâkim olur (Öztuna, 1996: 447). 1948'de bir suikastla öldürülür (Öz, 2006: 216).

²⁷ 1873'te Çağburb'da doğan Ahmet Şerif Senûsî, 1902 yılında amcasının vefatı üzerine Senûsîyye tarikatının üçüncü şeyhi olur. Savaşın sonlarına doğru İstanbul'a davet edilen Şeyh Ahmet Senûsî, VI. Mehmet Vahdettin'e kılıç kuşatmış, kendisine vezirlik payesi ve paşa rütbesi verilmiştir. 10 Mart 1933 tarihinde Medine'de vefat etmiştir (Azamat, 2009: 527-529).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

Paşa'nın ısrarıyla 1915'te Mısır'da İngilizlere saldırır. Başlangıçta başarılı olmuşsa da sonradan ağır kayıplar vererek 1916'da geri çekilmek zorunda kalır (Azamat, 2009: 527).

Her sıkıntının, derdin, eziyetin Allah'tan geldiğine dolayısıyla sabretmek gerektiğini ifade eden şair, zaferin yakın olduğunu belirttikten sonra yalnız olmadıklarını, bu maddi yardımların yanı sıra manevî yardımların da onlarla birlikte olduğunu vurgular. Gufrânî, "Zafer yitmez, Hak'tandır her bâr/Çekti Zülfikâr'ı Haydar-ı kerrar/Hamza birlik oldu, Döldül süvar/Ol Cafer Tayyar, fevkan yürüdü" (20), "Ne saflar düzüldü dilâver ile/Ebu Bekir, Osman hem Ömer ile/Yüz yigirmi dört bin peygamber ile/Din serveri fahr-i cihan yürüdü" (22) dörtlükleriyle başta Hz. Muhammet olmak üzere yüz yirmi dört bin peygamberin, ilk üç halifeyle Zülfikâr'ını kuşanıp Döldül'üne binen Allah'ın arslanı Hz. Ali'nin, Hz. Peygamberin amcası şehitlerin efendisi Hz. Hamza'nın ve İmam-ı Cafer-i Tayyar'ın şahsında on iki imamın manevî desteklerinin kendileriyle birlikte olduğunu hatta onlarla omuz omuza çarpıştıklarını ifade eder.

Şair, böylece bu dörtlüklerde İslam âleminin maddi ve manevî yardımlarının kendileriyle birlikte olduğunu vurgulayarak hem halkın hem de askerinin maneviyatını yükseltmeye, onları cesaretlendirmeye çalışır. Başta Allah'ın yardım ve inayeti olmak üzere bu maddi ve manevî desteklerle karanlık günler geçip aydınlığa, nura kavuşulacaktır.

Destanın beşinci bölümü, yirmi üçüncü, yirmi dördüncü, yirmi beşinci ve yirmi altıncı dörtlüklerden oluşmaktadır. Şair, bu bölümde evvela savaşın şiddetine değinir. Ona göre 1333/1917 yılı savaşın şiddetinin en üst noktaya çıktığı, can ve mal kayıplarının en fazla olduğu dönemlerdir. Gufrânî'nin yirmi üçüncü dörtlükte mübalağa ve teşhis sanatlarından yararlandığı görülmektedir. "Harbin şiddetinden titredi dağ, taş/Yok idi tufan-ı Nuh'ta bu telaş" (23/2-3) mısralarıyla savaşın bu safhasını Nuh Tufanı ile karşılaştıran şair, Birinci Dünya Savaşı'nın bu şiddet ve dehşetinin yanında Nuh Tufanı'nın bile hafif kalacağını belirterek bu şiddet ve kıyım karşısında dehşete düşen dağların, taşların bile korkudan titrediğini ifade eder. İşte böyle bir zamanda Allah, "kahhar" ismi ile düşman üzerine yürümüştür.

Vatan uğruna, din uğruna savaşmanın Allah'ın emri olduğunu ve bu emri alan, "La ilahe illallah" nidasını duyan ruhların bile emre itaat etmek zorunda olduğunu belirten Gufrânî, "Sultan Reşad Han Hazretleri Yazdan/Mülk ü milliyetiyle kılın abidân/Cihangir rütbesi âleme şâyan/Vakit geldi ona bu şan yürüdü." (26) dörtlüğüyle dönemin padişahı Sultan Reşad Han Hazretlerine dua eder. Bu zaferin ona nasip olacağını söyleyen şaire göre sultan bu zaferle "cihangir" rütbesine nail olacaktır ve artık onun için bu rütbeyi taşıma zamanı gelmiştir.

Yirmi yedinci, yirmi sekizinci ve yirmi dokuzuncu dörtlüklerden oluşan altıncı bölümde şair, İtilaf Devletleri ile Osmanlı'nın da içinde yer aldığı İttifak Devletleri'nin asker gücünü karşılaştırır. Gufrânî, Rusların dokuz milyon, Fransızların dört milyon, İngilizlerin ise bir milyon asker ile savaşa katıldıklarını söyler. Buna karşılık İttifak Devletleri'nden Almanların altı buçuk milyon, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dört milyon, Osmanlı İmparatorluğu'nun ise üç buçuk milyon askeri olduğunu belirtir. Bu ifadelerle göre asker gücü bakımından iki taraf da denk görünmekte iki taraf da on dörder milyon askerle savaşmaktadır.

Bu bölümün yirmi dokuzuncu dörtlüğünde Gufrânî'nin yine Osmanlı'yı övdüğü görülmektedir. O, "Osmanlı güneşi bütün cihanın" (29/2) mısraıyla Osmanlı Devleti'ni cihanı aydınlatan bir güneşe benzeterek onun gücünün hafife alınmaması gerektiğini vurgular. Zira bu gücün darbesi pek serttir. Bu darbeyi yiyen Ruslar kendilerine toparlayamamışlardır.

Yedinci bölümde, Gufrânî, Osmanlı'nın müttelikleriyle özellikleri Almanları metheder. Ona göre Almanlar üstün bir yeteneğe sahiptirler ve bilimin her alanında ilerlemişlerdir. Bunun neticesinde gelişmiş bir sanayiye sahip olan devlet, ülkenin bütün şehirlerini baştan başa sanayi tesisleriyle, fabrikalarla donatmıştır. Gufrânî, Almanların ilimde ve sanayide gösterdikleri bu

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

muvaffakiyeti devlet yönetiminde ve askerî alanda da gösterdiklerini belirterek askerlerinden vezirlerine kadar disiplinli bir çalışma sistemi içerisinde olduklarını ifade eder.

Osmanlı ve müttefiklerini övmeye devam eden şair, bu devletlerin her türlü methe layık olduklarını vurgulayarak onların sürekli gökyüzünde dolaşan balon ve uçaklarıyla, gücüne dağların dayanmadığı toplarıyla her türlü silahın hakkını veren askerleriyle düşman üzerinde üstünlük kurduklarını söyler. Ona göre bütün dünya düşman olup üzerlerine gelse yine hepsini mağlup edeceklerdir.

Destanın otuz dördüncü ve kırk birinci dörtlükleri arasında yer alan sekizinci bölümde “Hubbü’l vatan min’el iman” anlayışıyla hareket eden Mevlevîlerin oluşturduğu gönüllü birliğin cepheye gitmek üzere Konya’dan hareketleri anlatılmaktadır. Kendisi de bir Mevlevî olan Sultan Reşat, Cihad-ı ekber’in ilanından sonra halkın ve ordunun maneviyatını yükseltmek ve halkı askerliğe teşvik maksadıyla “Mücahidin-i Mevlevîyye” adıyla gönüllü bir birlik kurulmasını arzu eder (Baykara, 1953: 107; Köstüklü, 2005: 65, 69; İzbudak, 2014: 123). Veled Çelebi [İzbudak], padişahın arzu ettiği bu birliğin kurulması için çalışmalara başlar. Bir ay gibi kısa bir süre içerisinde sekiz yüz kişilik bir gönüllü rakamına ulaşılır.²⁸ 4. Ordu emrinde bulunacak olan bu gönüllü tabura ordudan da subaylar tayin edilir²⁹ (Köstüklü, 2005: 76). Tabur komutanlığına ise Veled Çelebi getirilir. İstanbul’da toplanacak kafiye Konya’ya götürmek üzere Veled Çelebi’nin İstanbul’da umumî vekili olan Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi Abdülbaki Efendi komutan vekili olarak görevlendirilir (Baykara, 1953: 108). İstanbul’da toplanan gönüllü Mevlevî Taburu 13 Şubat 1915’te Konya’ya gitmek üzere yola çıkar³⁰ (Köstüklü, 2005: 79). Tabur 14 Şubat’ta Konya’ya varır. Konya’ya ulaşan Mevlevî Taburu’nu uğurlamak üzere 26 Şubat 1915 Cuma günü Cuma namazından sonra Konya’da bir tören düzenlenir. İşte Gufrânî, o günde yaşananları mısralarında şöyle ifade eder: Teberlerini çeken Mevlevîler, dualarla sancağı çıkarırlar. Vali Paşa kılıcını kuşanır ve türbedarından dedeganına kadar bütün Mevlevîler dergâhtan ayrılır. Önde azizleri olmak üzere Mevlevîler, ney üfleyerek, kudüm çalarak ve hepsi bir ağızdan “hay, hu” diye gülbank çekerek ilerlemekte, sağ ve sol yanlarında bulunan kadın, erkek güruhu da onlarla beraber yürümektedir. Milli çalgılar eşliğinde askerî bir düzen ve intizam içinde subaylar, paşanın bulunduğu otomobil ile binek arabaları ve tramvay onları takip etmektedir. Bölük bölük neşeyle, sevinçle yürüyen bu mahşerî kalabalığı artık sokaklar almamakta, bu nur yüzlü Mevlevîleri gören halk güruhunun kalpleri yumuşamakta ve gözlerinden yaşlar boşanmaktadır. Önde çifte sancak taşıyan bu gönüllü Mevlevî taburu ile askerler ve halk hükümet binası önünde durular. Burada şehrin ileri gelenleri tarafından konuşmalar yapılır, nutuklar çekilir. Hükümet konağı önünde yapılan bu törenden sonra diğer devlet erkânı da topluluğa katılarak tekrardan hareket ederler. Mevlevîlerin yüzleri gibi nurlu, berrak bu günde bütün halk Mevlevî gönüllülerini uğurlamak için istasyonda toplanmıştır. Dergâhta “baş kesip³¹”, Mevlana’ya biat eden ve bir arslana benzeyen bu Anadolu mollaları bu coşku içinde cepheye hareket ederler.³²

²⁸ Yaklaşık olarak Aralık ayının ikinci haftasında başlayan çalışmaların Ocak ayının ikinci haftasında bu rakama ulaştığı belirtilmektedir (Köstüklü, 2005: 76).

²⁹ “İstanbul ve civar il ve ilçelerde bulunan Mevlevî ve Mevlevî addolunan görevliler İstanbul’da toplanıp buradan Konya’ya hareket edecek, İstanbul’a uzak ama Konya’ya yakın olan yerler gönüllüleri ise doğrudan Şam’a gidip orada buluşacaklardı.” (Köstüklü, 2005: 76).

³⁰ Mevlevî Taburu’nu Konya’ya uğurlamak üzere İstanbul’da yapılan törenle ilgili olarak bkz. Hafız İbrahim, 1330: 117; Köstüklü, 2005: 79.

³¹ “Sufilerin ve bilhassa Mevlevî ve Bektaşîlerin geleneklerinden biri de sağ ayağının baş parmağını sol ayağının baş parmağı üstüne koymak, eller düz ve parmaklar açık olarak sağ kol sol kolun üstüne gelmek üzere elleri omuz başlarına çaprazvari götürmek sonra da belini bükmemek şartıyla başını öne doğru göğse eğmek böylece niyazda bulunmak ‘baş kesmek’ demektir. Mürşidin tarikat ulularından birinin önünde yahut bir yatırım türbesinde sandukaya karşı baş kesilir. Yeniçerilerin selamları da kendilerini ‘taife-i Bektaşîyan saydıkları için aynı tarzdaydı.” (Gölpınarlı, 1977: 47-48).

³² Bu gün tarihî kaynaklarda şöyle anlatılmaktadır: “... O gün Mevlevî Taburu cepheye uğurlanacaktı. Cuma namazı Sultan Selim Camii’nde kılındıktan sonra tabur komutanı, şeyhler ve gönüllüler, daha önce Mevlana Dergâhı mescidine

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

Görüldüğü üzere Gufrânî, o gün Konya'da yaşananları canlı bir şekilde tasvir etmiş, bu günü bir film sahnesi gibi gözler önüne sermiştir. Tarihî bir olaya tanıklık eden şair, bu dörtlüklerle o günü ölümsüzleştirmiş ve tarihî bir olayı edebî bir dille ifade etmiştir.

Destanın son bölümü olan dokuzuncu bölümde şair, padişah hazretlerinin damadı ve başkumandan Enver Paşa'yı över. Gufrânî, "Hazretleri Gayyur, vatan, din sever" (42/2) mısraıyla onun, dinine bağlı, vatansever ve "gayretli, çok çalışkan" anlamına gelen Allah'ın "Gayur" sıfatını üzerinde taşıyan biri olduğunu ifade eder. Gufrânî, "Bir geldi dünyaya ikinci Haydar" (42/3) mısraıyla da Enver Paşa'yı, gözü pekliği, korkusuzluğu, yiğitliği ve çalışkanlığı dolayısıyla "Allah'ın arslanı" olarak bilinen Hz. Ali'ye benzetir ve onu dünyaya gelen ikinci Haydar olarak niteler.

Cihad-ı Ekber Destanı'nın bu söylediklerinden ibaret olduğunu ifade eden şair son dörtlükte kendisine seslenerek gafletten uyanıp kılıcını, kaftanını kuşanmasını zira kendisinin de şahit olduğu üzere yaşayan bütün canlıların bu savaş için seferber olduklarını belirterek destanı bitirir.

Sonuç

Sonuç olarak şairin destanı şu sebeplerle yazmış olabileceğini söyleyebiliriz:

1. Savaş öncesi yapılan gizli antlaşmalardan ve saldırılardan bahsederek savaşa girişin haklılığını ortaya koymak.

2. Savaşın çeşitli dönemlerinden, hangi cephelerde kimlerin kimlerle mücadele ettiklerinden, cephelerde yaşananlardan, müttefiklerin ve düşman devletlerin ordu ve silah güçlerinden bahsederek milleti aydınlatmak ve bilgilendirmek.

3. Osmanlı ve müttefiklerinin gücünden bahsedip onları överek halkın ve askerinin ye'se düşmesinin önüne geçmek.

4. Hz. Muhammet başta olmak üzere gelmiş geçmiş bütün peygamberlerin, dört halifenin ve din ulularının bu necip milletin din uğruna, vatan uğruna giriştiği bu ölüm kalım mücadelesinde dualarının ve manevî güçlerinin onlarla birlikte olduğunu hatırlatarak manevî güç vermek, inançlarını kuvvetlendirmek ve yalnız olmadıklarını hissettirmek.

konan sancağı dualarla çıkardılar. Mevlana Dergâhı önünde uğurlama için toplanmış bulunan Nizamiye askerleri, jandarma, okul öğrencileri ve halk olduğu halde ser-tarik Adil Çelebi tarafından dua ve arkasından gülbank-ı Mevlevî okundu. Burada gönüllülere silahlar dağıtıldı, omuzlarında silahlarıyla fotoğraflar çekindiler. Daha sonra kendi bayrakları ve flamalarıyla Sultanî Mektebi, Dârülmuaalimîn, tatbikat ve diğer okul öğrencileri, asker, polis, jandarma müfrezeleri, askerî ve sanayi mızıkalı, teberdarân, gönüllü bölükleri ve binlerce ahali ve kumandan çelebi efendi ile ellerinde silahlarıyla Mevlevî kıyafetli şeyhler ve süvariler olduğu halde kışlaya gidildi. Burada askerî heyet tarafından karşılanan tabur ve beraberindekilere karşı, gönüllüler içinde bulunan Vakanüvis Giritli Hayrettin Bey günün anlamına uygun bir konuşma yaptı. Hayrettin Bey, orada bulunan herkesi duygulu ve coşkulu anlar yaşamaya sevk eden bu konuşmasına; kışla komutanına gösterdiği alaka ve desteklerinden dolayı teşekkür ederek başladı. Hayreddin Bey, Türk milletinin vatan aşkını ve devlet ve milletin selameti için neler yapılabileceğini uzun uzadıya anlattıktan sonra Mevlevî mücahitler olarak 'Diyar-ı Yusuf'u istila eden düşmana karşı vücutlarıyla sedd çekeceklerini ifade etti. Konuşmasının sonunda, Hayreddin Bey, kahraman askerler ve zabıtlar adına sancağı öptü ve vedalaşarak, Gönüllü Taburla birlikte Hükümet önüne gitmek üzere kalabalık oradan ayrıldı. Daha sonra Hükümet meydanında da muhteşem bir veda töreni yapıldı. Hayreddin Bey burada da Vali Bey'e hitaben Gönüllü Mevlevî Taburu'nun görev ve vatan aşkını anlatan orada bulunanları da coşturan aşağıdaki şiiri okudu. ...Hayrullah Bey'in okuduğu bu şiirden sonra dualar edildi ve uğurlamak için gelen Vali, Mevki Kumandanı Yusuf Ziya Bey, vilayetdeki diğer mülkî erkân ve eşrafla birlikte hemen bütün Konya halkının bulunduğu bu muhteşem kalabalık ile birlikte Gönüllü Mevlevî Taburu istasyona hareket etti. Burada askeriye tarafından kendilerine yemek ikram edildikten sonra bu muhteşem kalabalığın samimî alkışları arasında gönüllü Mevlevîler trenle cepheye uğurlandı." (Köstüklü, 2002: 217-220; Köstüklü, 2005: 84-87). Birinci Dünya Savaşı'nda Gönüllü Mevlevî Birliği'nin oluşturulma gayesi, birliğin oluşturulması için yapılan çalışmalar, birliğin oluşturulması, cepheye harekâtı ve birliğin cephedeki faaliyetleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Köstüklü, 2002: 213-227; Köstüklü, 2005: 65-125.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

5. Şehitlik ve gazilik makamlarını hatırlatarak bu cihatta yer alanların/alacakların ödüllendirileceklerini müjdeleyerek onları cesaretlendirmek.

6. İngilizlerin düşmanlığından, Almanlarla diğer müttefiklerin ordu ve silah güçlerinden bahsederek onların yanında savaşa girmemizin haklılığını göstermek, bu yönüyle bu mücadelede hükümeti desteklemek ve haklı göstermek

7. Dönemin önemli olaylarından olan Gönüllü Mevlevî Birliği'nin Konya'dan cepheye hareket edişini tasvir ederek bu olayı ve o günü ebedileştirmek.

8. Sultan Reşat Han'a dua ederek ve Enver paşa'yı överek devlet yanlısı olduğunu, devletin politikalarını desteklediğini, bu politikaların propagandasını yaptığını göstererek devlet yöneticilerinin ve temsilcilerinin takdirini kazanmak ve iltifatlarına mazhar olmak.

Destanlar tarihî birer belge olmamakla beraber tarihî hadiselerin aydınlatılmasında ona yardımcı olan, yaratıcısının şahsında ve dilinde bütün bir toplumun duygu ve düşüncelerini yansıtan edebî metinler olması bakımından önemlidir. Bu yönüyle destanlar, tarihe, sosyolojiye ve sosyal psikolojiye kaynaklık etmektedir.

KAYNAKÇA

- ALKAN, Naim (1973) *Türk Halk Edebiyatı*, Ankara: Yargıçoğlu Matbaası, s. 258-259.
- ALVER, Köksal (2006) *Edebiyat Sosyolojisi*, 2. Baskı, Ankara: Hece Yay.
- ARTUN, Erman (2001) *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yay.
- AZAMAT, Nihat (2009) "Senûsî, Ahmed Şerif", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 36, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., s. 527-529.
- BAYKARA, Rasuhi (1953) "Birinci Harb-i Umumîde Mücahidin-i Mevlevîye Alayı", *Yeni Tarih Dünyası (15 Ekim 1953)*, C. 1, S. 3, s. 106-108.
- BAYRI, Mehmet Halit (1957) *Halk Şiiri, XX. Yüzyıl*, İstanbul: Varlık Yayınevi, s. 32-36.
- BOSTAN, İdris (2013) "Yemen (Osmanlı Dönemi)" *İslam Ansiklopedisi*, c. 43, İstanbul: Diyanet Vakfı Yay., s. 406-412.
- CUNBUR, Müjgan (1968) *Başakların Sesi*, Ankara: Poyraz Reklam Yay., s. 308-310.
- ÇOBANOĞLU, Özkul (2000) *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*, Ankara: Akçağ Yay.
- ERASLAN, Cezmi (2002) "I. Dünya Savaşı ve Türkiye", *Türkler*, c. 13, Ankara: Yeni Türkiye Yay., s. 339-360.
- ERGUN, Sadettin Nüzhet; Mehmet Ferit [UĞUR] (2002) *Konya Vilayeti Halkiyat ve Harsiyatı*, (Sadeleştiren: Hüseyin Ayan), 2. Baskı, Konya: Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayın No: 28., s.57-65.
- ES, Selçuk (1962) "Âşık Karamanlı Gufrânî ve Gufrânî'nin Harb-i Umumî Destanı", *Yeni Konya* 2-3 Nisan 1962, s. 3.
- ES, Selçuk (1963) "Karamanlı Âşık Gufrânî ve Bir Destanı", *Türk Folklor Araştırmaları*, c. 8, S. 164, s. 3013-3015.
- ES, Selçuk (1970) "Gufrânî", *Büyük Konya Ansiklopedisi*, *Yeni Konya*, 9-10 Ocak 1970, s. 3.
- ES, Selçuk (1972) "Âşık Gufrânî ve Mustafa Rıfki", *Yeni Konya*, 2-6 Ekim 1972.
- ES, Selçuk (1974) "Karamanlı Gufrânî II", *Çağrı*, c. 18, S. 198, s. 15-17.
- ES, Selçuk (1974) "Karamanlı Âşık Gufrânî", *Çağrı*, c. 19, S. 201, s. 26-27.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

- ES, Selçuk (1974) "Karamanlı Âşık Gufrânî IV", *Çağrı*, c. 19, S. 202, s. 25-28.
- ES, Selçuk (1974) "Gufrânî", *Çağrı*, c. 19, S. 203, s. 23-26.
- ES, Selçuk (1976) "Konyalı İki Halk Ozanı" *Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri (27-29 Ekim 1975)*, Ankara: Güven Matbaası, s. 245-253.
- GOLDMANN, Lucien (2005) *Roman Sosyolojisi*, Ankara: Birleşik Yay.
- GÖKÇİMEN, Ahmet (2006) "Berdinar Hudaynazarov'un Kumlular Romanı Üzerine Toplumbilimsel Bir İnceleme", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, c. 3, S.: 4, s. 25-35.
- GÖKŞEN, Cengiz (2014) "Dede Korkut Hikayelerinde Ozan Tipi Bağlamında Kars Âşıklık Geleneği/Tradition Of Kars Minstrel According to The Type of Folk Poet In Dede Korkut Stories", *TURKISH STUDİES-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ISSN: 1308-2140, Volume: 6/4, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.2855>, p. 149-161.
- GÖLPINARLI, Abdulkaki (1977) *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.
- GÜLCAN, D. Ali (1968) *Karamanlı Halk Ozanlarından Gufrânî ve Kenzî*, Konya: Ülkü Basımevi.
- GÜLCAN, D. Ali (1969) "Âşık Gufrânî", *Çağrı*, c. 14, S. 141, s. 22-24.
- GÜNAY, Umay (1999) *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Ankara: Akçağ Yay.
- HAFIZ İbrahim (1330) "Mevlevî Gönüllüleri" *Sebilü'r Reşad*, C. 13, S. 327, s. 117.
- HARP MECMUASI (1331) C. 1, S. 5, s. 70.
- İNAL, Tanju (1978) "Goldmann'ın 'Oluşumsal Yapısalcılığı' ve Yeni Roman", *Fransız Dili ve Edebiyatı Dergisi*, c. I, S.: 2, s. 129-139.
- [İZBUDAK] Veled Çelebi (2014) *Tekke'den Meclis'e* (Yay. Haz. Yakup Şafak, Yusuf Öz), İstanbul: Timaş Yay.
- KARAKAŞ, Ayhan (2014) "Sözlü Tarih-Folklor İlişkisi Bağlamında Üç Âşık Destanı/Oral History-Folklore Of Relations In The Context Three Epic Poems", *TURKISH STUDİES-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ISSN: 1308-2140, Volume: 9/6, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7026>, p. 655-676.
- KALKAN, Emir (1991) *XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Antolojisi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., s. 91-94.
- KARAL, Enver Ziya (1996) *Osmanlı Tarihi*, c. IX, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- KARATAY, Namdar Rahmi (1936) "Halk San'at ve Edebiyatına Dair Düşünceler", *Konya*, c. 1, S. 1, s. 55-59.
- KIZILKAYA, Oktay (2014) "I. Dünya Savaşı Başlarında Erzurum Vilayetinde Yaşanan Zorluklar (1914/1915)/Difficulties Lived In Erzurum Province At The Beginning Of The World War I", *TURKISH STUDİES-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ISSN: 1308-2140, Volume: 9/7, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7205>, p. 445-462.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuat (1940) *Türk Saz Şairleri III (XIX.-XX. Asırlar)* İstanbul: Kanaat Kitabevi, s. 713, 760-762.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuat (1999) *Edebiyat Araştırmaları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuat (2004) *Saz Şairleri*, Ankara: Akçağ Yay.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

- KÖPRÜLÜ, M. Fuat (2009) *Türk Edebiyatı Tarihi*, 7. Baskı, Ankara: Akçağ Yay.
- KÖSTÜKLÜ, Nuri (2002) “Vatan Savunmasında Gönül Erleri: ‘Mücahidîn-i Mevlevîye Alayı’”, *X. Millî Mevlana Kongresi Tebliğler-1 (2-3 Mayıs 2002)*, Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi, 213-226.
- KÖSTÜKLÜ, Nuri (2005) *Vatan Savunmasında Mevlevîhaneler*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- MAKAL, Tahir Kutsi (1986) “Gufrânî”, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, İstanbul: Toker Yay., s. 101-104.
- MUTLU, Cengiz (2007) *I. Dünya Savaşı’nda Amele Taburları*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- ÖKE, Mim Kemal, KARAMAN, M. Lütfullah (1997) Millî Mücadele Döneminde Yemen Türkiye İlişkileri İmam Yahya-Mustafa Kemal Paşa İlişkileri, İstanbul: Arba Yayınları.
- ÖNDER, Mehmet (1987) “Halk Ozanı Karamanlı Gufrânî ve Bir Devriyesi”, *III. Uluslar arası Türk Halk Edebiyatı Semineri (7-9 Mayıs 1987)*, Eskişehir: Yunus Emre Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yay., s. 297-301.
- ÖZ, Mustafa (2006) “Mütevekkil-Alellah, Yahya Hamîdüddin”, *İslam Ansiklopedisi*, c. 32, İstanbul: Diyanet Vakfı Yay., s. 215-216.
- ÖZTUNA, Yılmaz (1996) *Devletler ve Hanedanlar*, c. II, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., s. 445-449.
- SAKAOĞLU, Saim (1996) “Saz Şiiri Tarihimize Genel Bir Bakış”, Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Kütüphane Basımevi, s. 117-128.
- SAKAOĞLU, Saim (2000) “Karamanlı İki Âşık: Kenzî ve Gufrânî”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 7, s. 35-72.
- SERTOĞLU, Mithat (2011) *Mufassal Osmanlı Tarihi*, c. 6, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- SÜMBÜLLÜ, Yusuf Ziya (2006) *Kemal Tahir’in Tarihi Romanları Üzerine Oluşumsal Yapısal Eleştiri Bakımından Bir İnceleme*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ TARİHİ III. CİLT 6. KISIM (1908-1920) (1996) Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay., s. 121.
- YILDIRIM, Dursun (1999) “Dede Korkut’tan Ozan Barış’a Dönüşüm”, *Türk Dili*, S.: 570, s. 505-530.
- YILDIRIM, Dursun (2000) “Tarihi Süreç İçerisinde İletişim Odakları, Ağları ve İşlevleri”, *Türk Dünyası*, S. 10, s. 327-354.
- YÜCER, Hür Mahmut (2003) *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf [XIX. Yüzyıl]*, İstanbul: İnsan Yay.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

TEK, R., Âşık Gufrânî’nin Cihâd-ı Ekber Destanı’nın Tahlili, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/4 Winter 2015, p. 877-894, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7651>, ANKARA-TURKEY

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

